

Litteratur og identitet

AV DAG SKOGHEIM

Utenfor kirkegården i Ytre Rendal ligger Jakob Breda Bull hauglagt bak en bastant jernkjetting i fornem avstand fra massen innenfor kirkegårdsgjerdet.

Men det var jo på prestegården i Øvre Rendal han ble født og vokste opp.

Dette udnres vi over til Arvid Dale som nå bestyrer Bull-museet - dvs. den gamle prestegården i Øvre med tun og påstående bygninger - gir en fyndig forklaring.

Det har alltid hersket spenning mellom Øvre og Ytre, et motsetningsforhold som fremdeles består, sier han, og da Jakob Breda Bull i sin tid ville at øvrebyggingene skulle gjøre om prestegården til æresbolig for ham fant han liten gjenklang hos dem.

De manglet lærerbolig og så praktisk på saken.

Da tente B.B., de kunne ha det så godt i Øvre - neimen om de skulle få æren!

Dermed bestemte han hauglegging i Ytre.

Og ytterbyggingene tok imot med takk.

Folk som kjente ham sier at Jakob Breda Bull hadde både sinne og temperament. Han tente lett, og truet: Pass Dem, ellers skal jeg sannelig ta å folkelivsskildre Dem!

I dag er den gamle prestegården et prektig museum.

På tunet like nedenfor drengestua kommer Vesleblakken i fullt trav bortover.

I nesten naturtro størrelse har billedhuggeren Tore Skjølvik gjenskapt hesten.

Og ungene rir på Vesleblakken igjen, klapper den på lendene og på halsen.

Det var en eldre kvinne i Rendalen - Ottilie Eggen - som fikk ideen og bar alle utgiftene alene til hesten sto der.

I dag kommer folk langveisfra, folk som har lest fortellingene og romanene til Jakob Breda Bull - nå vil de se stedene der handlingen gikk.

Stadig er skoleklasser på besøk.

Da har lærerne lest og fortalt, og elevene har skrevet, tegnet og limt.

Så kommer de og stirrer med kulerunde øyne på alt ute og inne.

For Vesleblakken ligger begravet like innenfor grinda, og tett bortved ligger Hektor og Ajax, og nord for drengestua vider jordet seg ut dit Ola Jonsen Stygpåjord sprang med øksa for å hjelpe Hektor og Ajax i den rasende kampen med ulvene.

Arvid Dale mener at Rendalen har Jakob Breda Bull alene å takke for at den i dag er kjent over det ganske land.

For han litteraturfestet folk og miljø, sier han.

Derfor samler rendølene seg om museet og skjenker med begge hender redskap, innbo, bøker, dokumenter, klær og alle slags saker.

Nå snakker de om å få skrevet et skuespill basert på Jakob Breda Bulls bøker.

Det er ikke for intet at Gyldendal i år utgir hans verker samlet.

På kirkegården like overfor museet finner vi de gamle gravene hvor de ligger de som Jakob Breda Bull skildret: «Fløtar-Lars», «Puss-Jo» og de andre - under lave, grå gravsteiner i kommunal varetekt.

Men «Østerdalskongen finner vi ikke.

Slekter med autoritet vil nok ha seg frabedt etterhengte bestemmelser...

Slik vitner gravene om sosiale distinksjoner langt ut over døden.

Oppe på Tynset møter vi forfatteren Ola Jonsmoen.

Han er rektor ved den videregående skolen der og kan fortelle at det nå er en orientering mot litteratur som Jakob Breda Bulls.

Han kommer inn på den negative vurdering som litteraturhistorikere ofte har gitt j.b.a. - overflatisk, romantisk rummel, ukritisk osv.

Alt for lenge var det ikke finlitterært nok hos oss å vurdere ham ut fra det som har med folks identitetsfølelse å gjøre, sier han.

Men i dag ser vi at især unge lærere igjen finner fram til nettopp den litteraturtype som engang ble lest av massene av folk.

Det får en sterk virkning - ser han - for elevene oppdager at de har rot i egen identitet.

Han nevner som eksempel at tylldølene for et par år siden kom til ham og ba ham skrive et skuespill om dalen og folket.

Da skrev han: Dei urolege av hjartet.

Motivet er møtet mellom en flokk pilgrimer og dalens folk engang i mellomalderen.

(Den gamle pilgrimsveien gikk nemlig opp Rendalen, Tyll-dalen og over Tynset til Nidaros).

Musikeren Ellef Røe laget musikk for kor i forbindelse med spillet.

Ved Olsoktider oppfører nå tylldølene dette skuespillet som får allmenn oppslutning fra bygdefolket.

Gamle folk kaster trøya og går inn i rollene sammen med unge og barn - hele bygda med!

Derfor har litteratur en så viktig funksjon - sier Ola Jons-moen - den er solidaritets- og identitetsskapende.

Og han poengterer dette med litteraturen som basis for morsmål-opplæringen.

I dag har gymnasene en mulighet til å styrke opplæringen i norsk - med litteratur!

På Tynset er uketimen fordelt med 4-4-6 på de tre årene ele-vene går der.

Vi er bare omkring fire millioner i landet - minner han på - vi skal stelle ordentlig med det som er skapt av verdier, ikke minst litteratur.

Ta området Nord-Østerdal til Røros - fortsetter han - Bjørn-stjerne Bjørnson på Kvikne, Arne Garborg med Kolbotn, Jakob Breda Bull i Rendalen og Johan Falkberget på Røros.

Hva var dette området uten dem? - gårds- og bruksnumre, slektsregistre, statistikk og økonomiske prognoser.

Det er litteraturen som har gitt marg og karakter til bygdene oppover her - en vesentlig del av vårt livsinnhold.

Artikkelen er tidligere trykt i Forfatternes julehefte 1977, ut-gitt av Den norske forfatterforening og Gyldendals Norsk For-lag.